

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОКУ З ПОЗИЦІЙ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ
ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

УДК 37.091.32:37.015.311]:37.013.73

DOI:

Ванда Вишківська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Олександра Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Андрій Шевченко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОКУ З ПОЗИЦІЙ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО
ПІДХОДУ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

У статті розглядаються теоретико-практичні аспекти реалізації інноваційної діяльності педагогів (на прикладі конструювання схеми аналізу уроку) як однієї з основних умов реалізації модернізаційних змін в освіті, пов'язаних з переходом до моделі Нової української школи. Аналізується проблема розширення стандартних нормативних вимог до аналізу уроку, їх узгодження з концептуальними ідеями сучасної педагогіки. Актуалізується значущість виховного потенціалу уроку, необхідність формування в учнів системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних та соціально-політичних.

Ключові слова: професійна педагогічна діяльність; особистісно орієнтоване навчання; критерії аналізу та якості уроку; особистісно-розвивальний потенціал уроку.

Літ. 11.

Vanda Vyshkivska, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
Theory and History of Pedagogy Department,
National Mykhaylo Drahomanov Pedagogical University

Oleksandra Shykyrynska, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
Preschool and Primary Education Department,
Vinnytsya Mykhaylo Kotsyubynskiy State Pedagogical University

Andriy Shevchenko, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of Theory and History of Pedagogy Department,
National Mykhaylo Drahomanov Pedagogical University

**PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE LESSON FROM THE STANDPOINT OF THE
PERSONALITY-ORIENTED APPROACH AS A CONCEPTUAL BASIS OF THE
PHILOSOPHY OF NEW UKRAINIAN SCHOOL**

The article deals with the indicative scheme of analysis of a modern lesson as the main component of the educational process, built on the basis of standard regulatory requirements, ideas of the person-centered approach, taking into account the provisions of the Concept of the New Ukrainian School. It is proved that in the process of such analysis it is necessary to pay attention to: ensuring the unity of the content and procedural components of learning; an organization and management of the actual educational activities of students, its focus on the development of knowledge, communication, creative, personal experience; application of active teaching methods; the level of implementation of the idea of the integrity of education.

The authors analyze the criteria and methods of analysis of personal and developmental learning opportunities (on the example of a lesson): determining the real place of a particular lesson in the system of life priorities, values and plans of students; orientation in the subject area, mastering the basic elements of the content of education; expedient combination of reproductive and productive activities of students, well-thought-out sequence of stages of educational work and its continuous motivational support; reflection of interdisciplinary connections of the studied material.

The article highlights the importance of educational work as an organic component of educational activities in general and a specific lesson in particular, which should be aimed at forming in the younger generation a system of universal values – moral and ethical (dignity, honesty, justice, care, respect for themselves and others) and social political (freedom, democracy, cultural diversity, respect for the native language and culture, patriotism, respect for the law, responsibility).

The important role in the pedagogical analysis of the lesson of the teacher's professional position, methods,

ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОКУ З ПОЗИЦІЙ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

style, teaching concepts, composition of elements of the learning process, individual life experience, author's pedagogical system, etc. are substantiated.

Keywords: *professional pedagogical activity; personality-oriented learning; criteria of analysis and quality of lesson; personal and developing potential of lesson.*

Постановка проблеми. Наростання нових тенденцій у розвитку освіти, до числа яких належать глобалізація, уніфікація, інформатизація, відкритість і стандартизація якості освіти, зумовлюють вироблення стратегічних орієнтирів розвитку освіти. Нова парадигма освіти має ґрунтуватися на основі сучасних наукових уявлень про потреби особистості і суспільства, особливості їх взаємодії, можливості, цілі і завдання освіти у її особистісно-генетичному і соціогенетичному аспектах; уявленні про дитину, її можливості і потреби; про вчителя і основні характеристики його особистості; мету і способи його діяльності. Тому парадигмі особистісно орієнтованого навчання з його орієнтацією на саморозвиток, самоосвіту і самореалізацію особистості сьогодні надається особливого значення [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність, утверджували І. Кон, Т. Мор, Ф. Рабле, Ж.-Ж. Руссо, Я. Коменський, Д. Дьюї, К. Ушинський, В. Сухомлинський, А. Петровський, Б. Федоришин та інші. Обґрунтуванню методологічних основ особистісно орієнтованої освіти, розробці технологій особистісно орієнтованого навчання присвячені праці І. Беха, Є. Бондаревської, О. Дубасенюк, С. Подмазіна, О. Савченко, В. Серікова, І. Якиманської та ін. Особливості реалізації особистісного підходу досліджувалися К. Альбухановою-Славською, В. Давидовим, В. Моляко, О. Асламовим та ін.

Учені довели, що розвиток особистості учня, становлення його суб'єктності та технологізація процесу навчання – стратегічний напрям розвитку світової та вітчизняної систем освіти. Водночас реалізація положень Концепції Нової української школи у контексті педагогічного аналізу уроку з позицій особистісно орієнтованого підходу у науковій літературі представлена не достатньо. Спробі вирішення цього питання і присвячена дана стаття.

Виклад основного матеріалу. Особистісний підхід до аналізу освітнього процесу проявляється у розв'язанні питання про те, що має бути єдиним, а що особливим (індивідуальним) у діяльності вчителів.

Ймовірно, єдність має проявитися в розумінні ними кінцевої мети діяльності школи – створення умов для різнобічного розвитку учнів, у повазі до

особистості дитини, в реалізації відповідальної позиції за результати освітнього процесу, в побудові уроку на основі діалогу і співпраці з учнями [11]. Як зауважує Н. Бібік, у нових умовах важливою ланкою системи освіти стає різнобічний розвиток дітей: вміння знайти правильний розв'язок різних міжособистісних та міжкультурних ситуацій, творчий розвиток, здоровий спосіб життя, знання правової бази та самоорганізації [1].

Особливе у професійній діяльності педагогів, на нашу думку, стосується методики, стилю, концепцій, з якими вчителі приходять на свої уроки, композиції елементів процесу навчання, індивідуального життєвого досвіду, авторської педагогічної системи тощо [3]. Тому у педагогічному аналізі уроку обов'язково має бути відзначено можливе нехтування принципами особистісного підходу: формалізм, упередженість, суб'єктивізм, ненауковість, некоректність, нетактовність тощо.

Звернемо увагу і на той факт, що аналіз уроку виявляє також професійну позицію педагога. Що саме стає об'єктом його аналізу, залежить від концептуальної установки, категоріальної озброєності, володіння ним сучасними моделями навчання. Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті і одним із суттєвих напрямів переходу до моделі Нової української школи, в основі філософії якої лежать ідеї педагогіки співробітництва. Основними з них можна вважати такі: демократичне та гуманне ставлення до дитини, визнання її права на вибір, на власну гідність, на повагу, рівноправність учасників освітнього процесу та ін. [4].

А тому в орієнтовну схему аналізу уроку повинні разом зі стандартними нормативними вимогами увійти й концептуальні ідеї сучасної педагогіки. Назвемо та охарактеризуємо найбільш значущі з них.

Єдність змістового і процесуального компонентів навчання. Це положення отримало розвиток у працях класиків сучасної дидактики В. Краєвського, І. Лернера, М. Скаткіна та ін. [5; 8; 9]. Суть його полягає у тому, що кожен елемент змісту освіти може бути засвоєний лише в діяльності, адекватній його природі. Така навчальна діяльність включає в себе завдання і мотив їх прийняття; поняття, закони і правила, які визначають орієнтовну основу цієї діяльності;

ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОКУ З ПОЗИЦІЙ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

дозовану допомогу з боку вчителя і механізм його співпраці з учнем; дії самоконтролю. Аналізуючи психологічний аспект процесу засвоєння певного досвіду, необхідно зауважити, що досвід застосування знань на практиці (вміння) може бути засвоєний у предметній діяльності, в якій відповідні поняття є інструментами (способами) розв'язання її завдань (В. Давидов, Н. Талізін та ін.); засвоєння творчого досвіду відбувається у процесі розв'язання різноманітних проблемних завдань (І. Лернер); соціальний, громадянський досвід засвоюється у діяльності з вивчення і виконання соціальних норм і правил (Н. Голованова); і, нарешті, особистісний досвід набувається в діяльності з пошуку і переосмислення сенсу життя, самозміни, переоцінки цінностей (Н. Зотова).

Необхідною складовою аналізу уроку виступає і власне навчальна діяльність. Оскільки будь-яка діяльність людини передбачає оволодіння нею, то "момент навчання" імпліцитно міститься і в інших видах діяльності людини. Відповідно для того, щоб навчальна діяльність виконала свою функцію, вона повинна відбутися, тобто бути дійсно виконаною, а не імітованою. Тому аналізу потребує дотримання її структури: 1) прийняття і усвідомлення учнем пізнавального завдання, мотивація; 2) сприйняття нової інформації; 3) розуміння її (оволодіння поняттями); 4) застосування цих понять як орієнтовної основи діяльності, рефлексія цілей, завдань і способів (Навіщо? Що? Як?); 5) "випередження" досягнутого учнем рівня розвитку ("зона найближчого розвитку"); 6) перенесення засвоєних способів діяльності у нові умови.

Не має залишитись поза увагою і застосування активних методів навчання, адже вони за своєю природою передбачають використання і реалізацію особистісного потенціалу учня, дають змогу включатися у навчальну діяльність без напруги, проявляючи і реалізуючи себе в ній [10].

У процесі педагогічного аналізу уроку особливої уваги потребує й рівень реалізації ідеї цілісності освіти, яка може розглядатися як орієнтація на різнобічність, можливо, більш цілісну представленість на уроці різних сфер досвіду учня – знанневого, комунікативного, творчого, особистісного тощо. Урок як фрагмент освітнього процесу, побудований відповідно до ідеї цілісності, реалізує кілька ліній, свого роду логік (замість традиційної логіки засвоєння знань): логіку засвоєння понять, логіку розвитку інтересу, сенсу, особистісних функцій учня.

Розглядаючи особистісно-розвивальний потенціал навчання, необхідно взяти до уваги, що

освітній процес з такими функціями не можна підганяти під якісь канони, що він завжди прив'язаний до індивідуальної (авторської) педагогічної системи вчителя. Зайве нормування означало б неминучий примус, насильство, обмеження творчості вчителя.

З урахуванням цих міркувань можна представити деякі критерії і способи аналізу особистісно-розвивальних можливостей навчання на прикладі уроку.

Вихідним пунктом такого аналізу є визначення реального місця уроку в системі життєвих пріоритетів, цінностей і планів дітей. Сенс конкретної ситуації освітнього процесу визначається її об'єктивним значенням – відображенням у ній значущих для конкретного віку проблем, міжпредметних зв'язків досліджуваного матеріалу, представленістю у змісті уроку сфер позанавчальної діяльності та захоплені учнів, життєвих планів, намірів. Особистісно-розвивальна ефективність уроку в цьому сенсі залежить від того, наскільки він включений у життєдіяльність дітей.

Наступний критерій аналізу – орієнтування учнів у предметній сфері, засвоєння основних елементів змісту освіти. Його суть полягає у тому, щоб виявити, наскільки цілісно засвоюються учнями різні види досвіду – знаннєвий, діяльнісний, творчий, соціальний, особистісний. Причому особистісний досвід як вища, духовна форма прояву особистості актуалізується в учнів як рефлексивний, смисловий аспект усіх інших видів досвіду.

Цей узагальнений критерій диференціюється на цілий ряд інших, за допомогою яких буде оцінюватись: якість знань (системність, усвідомленість, готовність до переносу, сформованість понять і т. ін.); ефективність способів діяльності (раціональність, рефлексивність, автоматизм у виконанні певних навчальних дій та ін.); рівень творчості (самостійність, новизна, евристичність і ін.), способи прояву особистісних особливостей; самостійне оцінювання досягнутих на уроці результатів; креативність; відповідальність та ін.

До критеріїв якості уроку нами віднесено також доцільне поєднання репродуктивної і продуктивної діяльності учнів, продумана послідовність етапів навчальної роботи, завдяки чому оптимально розподіляється зміст, підтримується рівень активності учнів упродовж усього заняття, забезпечується поєднання репродуктивної і творчої, колективної та індивідуальної роботи.

Нарешті, сучасний урок передбачає

ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОКУ З ПОЗИЦІЙ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

безперервне мотиваційне забезпечення діяльності учнів, що реалізується шляхом:

- належного відбору змісту навчального матеріалу, який має відповідати критеріям новизни, історизму, практичної спрямованості, актуальності;

- раціонального поєднання методів навчання;

- налагодження емоційно-сміслового контакту між учасниками освітнього процесу (емоційний тонус, оптимізм, підтримка, прояв індивідуальності).

Після того, як буде доведено загальну функціональну ефективність (або, навпаки, неефективність) уроку, можна проаналізувати, наскільки доцільно було вибудовано сам процес проєктувальної діяльності вчителя, його підготовку до уроку, що включає діагностику можливостей класу, цілепокладання, відбір змісту, структурну композицію логіки уроку, визначення видів діяльності і методичну забезпеченість уроку, технологічність, питому вагу інтерактивних методів, реалізацію вчителем індивідуально-авторського потенціалу.

Зазначимо, що особистісно-розвивальний потенціал уроку як предмет спеціальної проєктувальної діяльності вчителя передбачає:

- включення до змісту уроку спеціально підібраного матеріалу, що дає змогу учням висловити своє ставлення до нього; - організацію діяльності учнів, яка містить можливість рефлексії, самооцінки, проявів особистісного досвіду учнів; - проєктування труднощів, які спонукають учнів до вольової активності; - розробку таких елементів діяльності учнів, які б актуалізували прагнення до досягнень, до саморозвитку; - введення до структури уроку завдань розвивального характеру; - врахування інтересів і життєвих планів учнів при диференціації навчальних завдань; - передачу учням функцій самоконтролю, виявлення ними власних помилок і їх виправлення; - усвідомлення учнями логіки уроку, прояв пізнавальної ініціативи, постановка власних питань і проблем; - авторську позицію вчителя, прагнення реалізувати власну індивідуальність.

Л. Жученко наголошує на значущості для розвитку особистості загалом (і для аналізу уроку зокрема) виховної роботи, яка в Новій українській школі є особистісноорієнтованою, тобто спрямованою на створення умов для саморозвитку і самонавчання, визначення можливостей і цілей життя учнів [6], формування у них системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода,

демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, бережливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). У центрі освіти має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни [1]. Відповідно громадянське виховання є сьогодні стрижневим, адже саме воно формує позицію майбутнього громадянина, свідомість прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Зазначимо, що саме в освітньому процесі діти вчать самостійно приймати рішення, зважаючи всі “за” і “проти”, відповідати за свої вчинки, вибір. Тому аналіз змісту і рівня реалізації виховних завдань є важливою складовою аналізу уроку.

Висновки. Отже, конструктивний цілісний аналіз освітнього процесу і конкретного уроку розглядається нами як складова частина діяльності управління навчальною діяльністю. Відповідно до цього мета аналізу полягає не тільки в отриманні достовірної інформації про результативність освітнього процесу, а й у розв’язанні власне управлінських завдань, найважливіші з яких – особистісний розвиток учня та професійний розвиток учителя, його майстерності, рефлексії.

Перспективи подальших досліджень пов’язані з вивченням особливостей реалізації положень Концепції НУШ у закладах загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: поради для вчителя: підручник. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Вишківська В. Б. Формування у майбутніх учителів здатності до конструювання навчально-пізнавальної діяльності школярів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти”. Київ, 2006. 216 с.
3. Вишківська В.Б. Суб’єктність студентів у навчальному процесі – необхідна умова формування професійної компетентності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2008. Вип.8 (18). С. 2–4.
4. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в Новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок*. 2019. № 11 (178). С. 115–119.

5. Краевский В.В., Лернер И.Я., Скаткин М.Н. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы соврем. дидактики: учеб. пособие по спецкурсу для пед. ин-тов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Просвещение, 1982. 319 с.
6. Жученко Л.П. Проект: учнівське самоврядування "Нове тисячоліття": підручник. Харків: Основа, 2012. С.25–38.
7. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (дата звернення: 15.03.2019р.).
8. Краевский В. В., Хуторской А.В. Основы обучения. Дидактика и методика: учебн. пособие для студентов высших учебных заведений. Москва, 2007. 352 с.
9. Лернер И.Я. Состав и структура содержания образования на уровне теоретического представления. *Теоретические основы содержания общего среднего образования*. Москва, 1983. С. 137–161.
10. Шикиринська О. В., Вишківська В. Б. Google-clasroom як засіб формування ІКТ-компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Випуск 61. С. 75–78.
11. Vyshkivska V., Shykyrynska O., Malinka O. Theoretical and Methodological Aspects of Using Dialogue for the Purpose of Organizing Productive Interaction of Subjects of the Educational Process. *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word.Corp. (Canada). 2020. Vol. 9. Number 4. pp. 122–131.
- Orhanizatsiia protsesu navchannia v Novii ukrainskii shkoli: teoretyko-praktychnyi aspect [The organization of the learning process in the New Ukrainian School: the theoretical and practical aspect]. *Youth and the market*. No. 11 (178). pp. 115–119. [in Ukrainian].
5. Kraevskiy, V.V., Lerner, I.Ya. & Skatkin, M.N. (1982). *Didaktika sredney shkoly: Nekotorye problemy sovrem. didaktiki* [High School Didactics: Some Problems of modern didactics: Textbook manual for a special course for pedagogical institutes. 2nd ed., Revised and enlarged]. Moscow, 319 p. [in Russian].
6. Zhuchenko, L. P. (2012). *Proekt: uchnivske samovriaduvannia "Nove tysiacholittia": pidruchnyk* [Project: the student self-government "New Millennium": a textbook]. Kharkiv, pp.25–38. [in Ukrainian].
7. Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi [The concept of national-patriotic education of children and youth]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (Accessed 15 Mar. 2019). [in Ukrainian].
8. Kraevskiy, V. V. & Khutorskoy, A.V. (2007). *Osnovy obucheniya. Didaktika i metodika: uchebn. posobie dlya studentov vysshikh uchebnykh zavedeniy* [Basics of learning. Didactics and methodology: textbook manual for university student]. Moscow, 352 p. [in Russian].
9. Lerner, I.Ya. (1983). *Sostav i struktura soderzhaniya obrazovaniya na urovne teoreticheskogo predstavleniya* [The composition and structure of the content of education at the level of theoretical representation]. *Theoretical foundations of the content of general secondary education*. Moscow, pp. 137–161. [in Russian].
10. Shykyrynska, O. V. & Vyshkivska V. B. (2020). *Google-clasroom yak zasib formuvannia IKT-kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly* [Google-classroom as a means of forming ICT competence of the future primary school teacher]. *Scientific notes of Vinnytsya State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsyubynskiy. Series: pedagogy and psychology*. Vol. 61. pp. 75–78. [in Ukrainian].
11. Vyshkivska, V., Shykyrynska, O. & Malinka, O. (2020). Theoretical and Methodological Aspects of Using Dialogue for the Purpose of Organizing Productive Interaction of Subjects of the Educational Process. *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word.Corp. (Canada). Vol. 9. Number 4. pp. 122–131. [in English].

Стаття надійшла до редакції 16.12.2020